

**MĂRFURI ȘI MONEDE ÎN COMERȚUL BASARABIEI CU
GUBERNIILE INTERNE RUSE ÎN ANII '20
AI SECOLULUI AL XIX-LEA**

Valentin TOMULEȚ

În relațiile comerciale dintre două sau mai multe țări, alături de exportul sau importul de mărfuri, o însemnătate mare are și exportul și importul de monede (de bani). Pentru a analiza care era locul exportului și importului de monede între Basarabia și guberniile interne ruse în anii '20 ai secolului al XIX-lea, la început să stabilim care au fost factorii care au condiționat comerțul între Basarabia ca provincie și Imperiul Rus ca metropolă.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, provincia nu este inclusă imediat în sistemul economic și politic imperial, dar este separată de guberniile ucrainene și ruse prin cordonul sanitaro-vamal de la Nistru, iar de țările europene – prin cel de la Prut și Dunăre. Pentru o anumită perioadă de timp, până în 1828, Basarabia deține statutul de autonomie limitată și provizorie în componența Imperiului Rus. Însă organele administrative instituite purtau un caracter eterogen și provizoriu, „care nu puteau alcătui un sistem administrativ uniform, bine încheșat, bazat pe aceleași principii de organizare, care ar fi asigurat o bună funcționare și activitate eficientă. Dimpotrivă, originea diferită a acestor organe conducea inevitabil la apariția contradicțiilor, ceea ce împiedica funcționarea normală a întregului sistem administrativ”. Tot atunci sunt luate măsuri concrete în vederea studierii resurselor economice și umane ale Basarabiei, sunt trimiși funcționari și date dispoziții administrației militare și civile întru a studia frontiera de apus – la Prut și Dunăre – în vederea instituirii unui cordon sanitaro-vamal (care va fi instituit abia în 1817) ce ar apăra teritoriul nou-anexat nu numai de pătrunderea molimei, dar care l-ar pregăti, în ce privește instituțiile vamale și de carantină, pentru o administrare economică eficientă și o includere cât mai grabnică și sigură a regiunii în sistemul pieței interne ruse. Acești funcționari aveau obligația de a studia pe teren specificul administrării teritoriului, instituțiile sociale, fiscale, administrative etc. În același rând, ei urmau să ia cunoștință nu doar de specificul dezvoltării economice, de condițiile în care poate fi desfășurat comerțul, de cererea și oferta pe piața internă rusă și cea basarabeană, dar și să analizeze și particularitățile comerțului, formate în bază particularităților deja stabilite în comerțul Moldovei la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, particularități păstrate de țarism pentru o anumită perioadă și în Basarabia, atât din considerente de ordin economic, cât și de cel politic. Totodată, erau analizate schimbările care au intervenit în cadrul diferitelor categorii sociale, modalitatea de impozitare a populației moștenită din Principatul Moldovei, pentru a putea fi operate schimbări reieșind din noile condiții etc.

Asupra comerțului Basarabiei cu guberniile ucrainene și ruse au influențat și diverși factori externi. După Congresul de la Viena (18 septembrie 1814 – 9 iunie 1815) țarismul, temându-se de izolarea diplomatică, tinde să lege toate țările participante la congres printr-un asemenea sistem de tratate și înțelegeri care ar fi exclus încălcarea echilibrului de forțe în Europa. Căutarea aliaților, dorința de a păstra raportul de forțe stabilit în Europa și rolul său de prestigiu, teama de a se pomeni în izolare diplomatică au adus la aceea că țarismul devenise adept al comerțului liber (*free trade*). Monarhii europeni au fost nevoiți să se adapteze la evenimentele postrevoluționare din Europa, recurgând la compromisul dintre regimurile vechi feudale și noile

tendințe burgheze. Cursul *free trade* al Rusiei era chemat să consolideze baza economică a sistemului de la Viena. În vederea atingerii acestui scop, țarismul este nevoit să treacă de la tariful vamal prohibitiv din 1810 la tarifele liberale-*free trade* din 1816 și 1819, ce reflectau principiul comerțului liber stabilit la Congresul de la Viena.

Tendința de a promova politica comerțului liber s-a reflectat în mod direct și asupra Basarabiei. După adoptarea tarifului vamal din 31 martie 1816¹, în Basarabia sunt adoptate noi acte legislative, generalizate în decizia Comitetului de Miniștri din 28 noiembrie 1816, care permitea exportul mărfurilor basarabene în guberniile ruse fără plata taxei vamale, al căror scop era de a reorienta comerțul basarabean de la piețele tradiționale europene spre piața internă rusă și de a pregăti terenul pentru includerea Basarabiei în sistemul economic și administrativ al Imperiului Rus.

Ca rezultat al acestei măsuri, exportul mărfurilor din Basarabia, în special al vinului și al sării, care constituia o sursă importantă de export, crește considerabil (Tabelul 1).

Tabelul 1

Importul vinului și sării din Basarabia în guberniile interne ruse în anii 1820-1825*

Anii	Vin		Creșterea, în %, față de 1820	Sare		Creșterea, în %, față de 1820
	În vedre	În %		În puduri	În %	
1820	3634	1,1	100,0**	436120	7,2	100,0**
1821	32549	10,3	895,7	1028265	17,1	235,8
1822	55192	17,4	1518,8	593295	9,8	136,0
1823	64678	20,4	1779,8	561145	9,3	128,7
1824	55904	17,6	1538,4	1757173	29,2	402,9
1825	105165	33,2	2893,9	1652478	27,4	378,9
În total	317122	100,0	-	6028476	100,0	-

* AISR, F. 560, inv. 22, d. 18^{7b}, f. 105 verso, 106 verso-107.

** În tabel, cifra 100,0 % este acceptată convențional, servind drept punct de pornire pentru studierea creșterii exportului vinului și al sării în anii 1820-1825.

Datele Tabelului 1 denotă o creștere substanțială a importului de vin și sare din Basarabia în guberniile interne ruse, fapt ce-l pune în gardă în

¹ Noul tarif vamal este adoptat în Basarabia în noiembrie 1816 și se răspândește doar asupra anumitor mărfuri. Perceperea taxei vamale – „vama” – se efectua, ca în trecut, după obiceiul moldovenesc și constituia 3% *ad valorem* (AISR, F. 560, inv. 4, d. 235, f. 1).

primul rând pe ministrul de finanțe E.F. Kankrin, ideologul principal al politicii protecționiste, chiar și față de teritoriile nou-anexate.

Dacă în timpul adoptării tarifelor vamale din 1816 și 1819 interesele industriei ruse au fost aduse de împărat în jertfă planurilor „globale”, întru păstrarea hegemoniei țarismului în Europa de Vest, atunci după schimbarea situației politice în urma revoluțiilor din anii '20 din Spania, Portugalia, Neapole, Turin, a răscoalei grecilor din 1821 și a mișcării lui Tudor Vladimirescu din Țările Române, lui Alexandru I îi devine clar că prin metodele vechi ale „absolutismului luminat” nu mai este posibil de a păstra hegemonia în Europa. El schimbă brusc direcțiile și metodele sale în politica externă. În sfera economică împăratul se dezice de obligațiunile de altădată pe care și le-a asumat la Viena privind coordonarea măsurilor economice și, în dorința de a proteja industria națională, se întoarce din nou pe pozițiile protecționismului.

În această ordine de idei, aplicarea tarifului prohibitiv din 1822 din Basarabia, demiterea lui I. Capo d'Istria și D.A. Guriev, numirea în funcția de ministru de finanțe a lui E.F. Kankrin și alte măsuri de acest ordin demonstrează că toate acestea nu erau doar ecoul nemulțumirii negustorilor ruși, nemulțumiți de concurența străină, ci era o decizie de „ideile cosmopolite” și o reîntoarcere la interesele proprii naționale, un fel de pregătire a cursului reacționar al lui Nicolai I.

Pomenindu-se în situația când economia rusă nu mai era în stare să reziste principiilor liberei concurențe, țarismul a fost nevoit să-și reorienteze politica vamală de la liberalism la protecționism. Ca rezultat, la 27 februarie 1822 a fost adoptat un tarif vamal prohibitiv, care a intrat în vigoare la 12 martie același an. Noul tarif urma să contribuie la stabilizarea economiei ruse.

Odată cu adoptarea tarifului prohibitiv din 1822, perioada liberalismului relativ în politica comercială a țarismului ia sfârșit. Cercurile guvernante din Sankt Petersburg s-au convins că economia Rusiei nu este în stare să respecte principiul comerțului liber, realizat parțial în anii precedenți. În politica comercial-vamală externă țarismul este nevoit să se întoarcă pe pozițiile protecționismului, pe care va fi nevoit să se mențină pe parcursul celui de-al doilea pătrar al secolului al XIX-lea.

Având experiența Poloniei în cazul adoptării tarifului vamal din 1819, când cordonul vamal între aceste două țări a fost suprimat și a fost stabilită o uniune vamală ce a deschis accesul liber al mărfurilor poloneze pe piețele ruse și a scăzut semnificativ vânzările mărfurilor industriale ruse, țarismul aplică noul tarif vamal și în Basarabia. Aceasta a provocat nemulțumirea atât a burgheziei comerciale basarabene, care s-a ciocnit de nenumărate restricții în desfășurarea comerțului exterior, cât și a cercurilor guvernante locale, adepți ai integrării Basarabiei în sistemul economic și politic al Imperiului

Rus. Astfel, motivând că tariful din 1822 interzicea importul unor mărfuri necesare populației, care, din lipsă de întreprinderi manufacturiere, nu puteau fi produse în Basarabia, rezidentul plenipotențiar I.N. Inzov propune ca, până la suprimarea cordonului sanitaro-vamal de la Nistru (acesta va fi suprimat abia în 1831), în Basarabia să fie păstrat tariful vamal din 1819. În noiembrie 1822 Comitetul de Miniștri discută propunerea lui I.N. Inzov, dar împăratul Alexandru I nu o acceptă și dă dispoziția de a aplica în Basarabia tariful din 1822.

Aplicarea tarifului din 1822 s-a răsfrânt negativ asupra comerțului Basarabiei. Fiind îngrădită din toate părțile de cordoane vamale, Basarabia s-a pomenit ruptă atât de piețele europene, cât și de piața internă rusă. Tariful din 1822 încetinea procesul de integrare a Basarabiei în sistemul pieței interne ruse, frâna dezvoltarea nu numai a comerțului, dar și a altor ramuri economice. Pe parcursul anilor 1823-1824 autoritățile locale îl informau pe guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei, contele M.S. Voronțov, despre situația creată în Basarabia. Pentru ameliorarea situației, în acești ani au fost adoptate diferite decizii, instrucțiuni și directive, dar ele au fost puțin efective pentru redresarea stării din comerț.

În condițiile create, când Basarabia își păstra autonomia limitată și provizorie și regiunea era separată de guberniile interne ruse prin cordonul sanitaro-vamal de la Nistru, iar comerțul, atât exterior, cât și cel cu guberniile interne ruse, era reglementat de tariful prohibitiv din 1822, țarismul ia decizia de a adopta un regulament ce ar reglementa comerțul cu Basarabia. Prin conținutul său, *Regulamentul cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825* (în continuare, Regulament) se aseamănă mai mult cu un tarif vamal și se referă la trei mari probleme: despre mărfurile străine, importate în Basarabia și prin Basarabia în Rusia; *despre mărfurile produse în Basarabia și exportate în Rusia*; despre mărfurile ruse importate în Basarabia.

Caracterul nuanțat prohibitiv-protecționist al Regulamentului ușor poate fi elucidat în urma analizei celor trei compartimente. Compartimentul doi al Regulamentului reglementează exportul mărfurilor din Basarabia în Rusia. Potrivit Regulamentului, mărfurile din Basarabia indicate în buletin cu litera „A” (cerealele, crupele, semințele de in și cânepă, inul și cânepa, legumele și fructele etc.; produsele zootehnice: lâna, pieile și părul aspru neprelucrat, carnea proaspătă și afumată, mezelurile, seul, laptele etc.; peștele proaspăt și icrele; obiectele de meșteșugărit și de artizanat: cazmalele, coșurile, funiile, cărbunele de lemn, cărămida, țigla, obiectele de olărit, varul, lutul, nisipul, vasele din lemn etc.) erau permise pentru export în Rusia *fără niciun obstacol, fără certificate și fără plata taxei vamale*, prin toate oficiile și punctele vamale situate între Basarabia și Rusia.

Mărfurile din Basarabia indicate în buletin cu litera „B” puteau fi exportate în Rusia în baza *certificatelor eliberate de Guvernul Regional*, prin care se confirma că aceste mărfuri au fost produse în ținut. În certificat se fixa, în amănunte, cantitatea și calitatea mărfii, greutatea sau mărimea ei, proveniența și producătorul. Aceste mărfuri, cu excepția sării, vinului, țuicii din fructe și struguri, puteau fi exportate prin toate oficiile și punctele vamale de la hotarul dintre Basarabia și Rusia, fără niciun obstacol și fără plata taxei vamale. În cazul în care apăreau suspiciuni, marfa era reținută în vamă, iar autoritățile locale și chiar Departamentul Comerțului Exterior erau înștiințate despre aceste încălcări. *Sarea, vinurile, țuica din fructe și struguri* din Basarabia puteau fi exportate în Rusia doar prin oficiile vamale de la Dubăsari și Movilău, în baza unui *certificat special (ce atesta proveniența locală a mărfii) și după achitarea accizului*.

De dreptul de a exporta mărfuri basarabene prin oficiile vamale de la Nistru (izvorul nu indică în Rusia) beneficiau locuitorii Basarabiei și negustorii din guberniile ruse, care aveau dreptul la comerț pe întreg teritoriul Imperiului.

Prin urmare, Regulamentul nu acorda locuitorilor Basarabiei dreptul la exportul mărfurilor în Rusia, dat fiind că de dreptul comerțului pe întreg teritoriul Imperiului beneficiau, potrivit reformei ghildelor din 1824, doar negustorii de gilda întâi și de gilda a doua, în timp ce negustorii basarabeni nu erau împărțiți în ghilde.

Acest articol era, în esență, reacționar nu doar prin faptul că limita exportul celor mai solicitate mărfuri pe piața internă rusă și acorda drept nelimitat marilor negustori din guberniile ruse în comerțul Basarabiei, dar și prin aceea că limita activitatea comercială a negustorilor basarabeni pe piața internă rusă și cea locală.

Regulamentul a afectat puternic exportul din Basarabia în Rusia a vinului și a sării, mărfuri destul de solicitate pe piața internă rusă. Spre exemplu, exportul sării prin punctele vamale ale districtului Odesa (Maiaki, Parcani, Ovidiopol, Nikolaev și Herson) s-a redus de la 1670345 puduri, în 1824, la 1011432 puduri, în 1828. După datele cercetătorului V.I. Jukov, în perioada 1825-1830 aceste mărfuri constituiau mai mult de jumătate (55%) din volumul total de mărfuri exportate din Basarabia în Rusia. Această măsură denotă elocvent caracterul nuanțat prohibitiv al Regulamentului din 1825 pentru exportul mărfurilor din Basarabia în Rusia.

În plus, a scăzut încasarea taxelor vamale prin vămile Movilău și Dubăsari de la 538382 (65,2%) rub. asignate, în 1825-1827, la 286978 (34,8%), în 1828-1830.

Ca urmare, cu toate că volumul valoric al comerțului Basarabiei cu guberniile interne ruse a crescut (de la 6244 mii rub., în 1825, la 12736 mii rub. asignate, în 1830), se evidențiază o preponderență dublă a importului de mărfuri ruse în Basarabia asupra exportului de mărfuri basarabene în Rusia

(Tabelul 2), fapt ce va slăbi substanțial posibilitățile de acumulare internă a capitalului comercial.

Tabelul 2

Dinamica exportului și a importului de mărfuri (în mii rub. asignate) și a circulației de capital (în aur și argint) între Basarabia și alte gubernii ale Rusiei în anii 1825-1830*

Anii	Exportul în alte gubernii ale Rusiei		Importul din Rusia în Basarabia		Volumul valoric al circulației de mărfuri și capital		Raportul, în %			
	Mărfuri	Monede**	Mărfuri	Monede**	Mărfuri	Monede**	Mărfuri		Monede**	
							Export	Import	Export	Import
1825	2229	134	4015	625	6244	759	35,7	64,3	17,7	82,3
1826	4544	1161	6098	822	10642	2513	42,7	57,3	67,3	32,7
1827	4194	2079	5243	331	9437	2410	44,4	55,6	86,3	13,7
1828	3578	2208	7188	1321	10766	3529	32,2	66,8	62,6	37,4
1829	4330	3661	8827	963	13157	4624	32,9	67,1	79,2	20,8
1830	2164	8626	10572	657	12736	9283	17,0	83,0	92,9	7,1
În total	21039	18399	40943	4719	61982	23118	33,9	66,1	79,6	20,4

* AISR, F. 21, inv. 12, d. 60, f. 20, verso-21.

** În suma de bani nu au fost incluse 14191 rub. asignate, inclusiv: 11610 rub. exportate din Basarabia în guberniile ruse și 2581 rub. importate din Rusia în Basarabia.

Mai mult, dacă în importul de „mărfuri ruse” în Basarabia predomina tendința de creștere, ce corespundea, în fond, politicii vamale protecționiste și privilegiilor acordate negustorilor ruși conform Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825, privind exportul mărfurilor ruse prin vămile de la Nistru, atunci în exportul de mărfuri basarabene în guberniile interne ruse predomina tendința de dezvoltare neuniformă și chiar de descreștere. Faptul că posibilitățile de a acumula capital erau limitate poate fi dovedit ușor dacă vom analiza circulația (exportul și importul) de capital (monede în aur și argint), care, conform Tabelului 2, era net în detrimentul negustorilor basarabeni, constituind în medie în acești ani: exportul din

Basarabia în guberniile interne ruse – 79,6%; importul din guberniile ruse în Basarabia – doar 20,4%.

Prin urmare, politica comercială în Basarabia, în anii '20 ai secolului al XIX-lea, purta un caracter pronunțat prohibitiv, crea mari obstacole în acumulările de capital și punea obstacole serioase în formarea unei burghezii comerciale naționale.

Bibliografie:

1. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 52-58 verso.
2. ANRM, F. 3, inv. 1, d. 444, f. 27-27 verso.
3. ANRM, F. 134, inv. 3, d. 10, f. 3.
4. ANRM, F. 17, inv.1, d. 5, f. 85-97 verso.
5. AISR, F. 560, inv. 4, d. 262, f. 1-3 verso.
6. AISR, F. 560, inv.4, d. 204, f. 21-28 verso.
7. AISR, F. 560, inv. 4, d. 252, f. 1-1 verso.
8. AISR, F. 1152, inv. 1, vol. I, 1822, d. 18, f. 1.
9. Valentin Tomuleț, *Politica colonial-comercială a țarismului în Basarabia în anii '20 ai sec. al XIX-lea (în baza „Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia” din 17 februarie 1825)*. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”*, Chișinău, 1999, p. 256-262.
10. Valentin Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Iași: Tipo Moldova, 2014.
11. Valentin Tomuleț, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burghezii comerciale (1812-1868)*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Tipo Moldova, 2015.
12. В.И. Жуков, *Торговые правила в Бессарабии и влияние их на развитие внутренней торговли в первой половине XIX века*. În: *Ученые записки Кишиневского ун-та, Кишинев, 1962, т. 48, с.79-92.*